

JOSEF VOLF, NEVŠEDNÍ ŽIVOT A OSUDY KONOPIŠŤSKÉHO ARCHIVÁŘE

JIŘÍ SMITKA

Josef Volf se narodil o půlnoci dne 13. ledna 1889 v malé vsíce Jemníky čp. 9 u Mladé Boleslavi, jako druhý ze pěti synů do rolnické rodiny Václava Volfa (rodina byla v Jemníkách usedlá dlouhodobě) a jeho manželky Marie, rozené Hložkové, z nedalekých Bojetic.¹

Školní docházku zahájil dne 16. září 1895 na 1. obecné a měšťanské škole chlapecké v Mladé Boleslavi. Poslední rok v úrovni obecného školství pak strávil ve školním roce 1900–1901 na Obecné škole v Dobřeni. Měšťanskou školu pak navštěvoval od 16. září 1901 do 13. ledna 1903 opět v Mladé Boleslavi. Úplného vzdělání, jaké poskytovala výuka na školách měšťanských, však dosáhl až v roce 1917, kdy absolvoval na vlastní žádost přezkoušení na Měšťanské škole ve Vlašimi. Nakonec si v letním semestru v roce 1929 doplnil vzdělání ještě absolvováním pátracího kriminalistického kursu při Kriminologickém ústavu Univerzity Karlovy v Praze.²

V letech 1903–1908 pracoval jako hospodářský pomocník na statku u svého otce v Jemníkách, kterého se později ujal jeho starší bratr Václav.³

Základní vojenskou službu absolvoval v letech 1908–1911, přímo narukoval dne 6. října 1908. Postupně byl povýšen až do hodnosti četaře, nejprve u 36. pěšího pluku v Mladé Boleslavi a později v Brunecku v Tyrolích,⁴ neboť tento pluk se již od konce 18. století odváděl v Čechách a po napoleonských válkách se doplňoval z oblasti Mladé Boleslavi.⁵ Během této služby zachytil smrt několika českých vojáků při pádu laviny na hřebenu Monte Piano dne 20. prosince 1910. Až do velmi pokročilého věku se pak s několika svými nejbližšími souputníky z těchto časů pravidelně stýkal, minimálně jednou za půl roku, mj. zejména s Aloisem Špakem z Kouřimi a Janem Forejtem z Kolína. Postupně se k nim přidali ještě přátelé z ji-

1 Státní oblastní archiv v Praze (SOA Praha), Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, Středočeský kraj, římskokatolická farnost Mladá Boleslav, sign. 72, fol. 77.

2 SOA Praha, fond Volf Josef, inv. č. 2, kart. 1.

3 SOA Praha, Volf, neuspořádaný dodatek.

4 SOA Praha, Volf, inv. č. 77, kart. 3.

5 Historie mladoboleslavských šestatřicátníků, dostupné z: <http://www.vhu.cz/exhibit/historie-mladoboleslavskych-sestatricatniku/> [28. 12. 2018].

ných kruhů, Josef Novotný z Říčana a Jaroslav Hladík ze Sadské. Společně třeba všichni zdárně postupně oslavili, nejčastěji v restauraci Reprezentačního domu v Praze (zde se jejich schůzky stali pověstnými a místní vedoucí provozovny p. Ducháč jim poskytoval vždy plný servis, jako klasickým štamgastům), svoje požehnané osmdesáté narozeniny. Velký vliv na atmosféru setkávání měla smrt prvního z „kumpánů“ Jaroslava Hladíka dne 9. října 1965. Od této doby se již spíše nostalgicky bilancovalo a vzpomínalo.⁶

Po splnění základní vojenské služby pak vstoupil do četnického sboru, v němž vydržel až do odchodu do výslužby v roce 1939.

Od 17. září 1911 do 17. února 1912 působil jako četník na zkoušku u doplňovacího oddělení v Praze. V letech 1912–1914 byl přidělen jako závodčí nejprve u četnické stanice v Jesenici, poté na Konopišti, kde byla zřízena dne 1. dubna 1914 samostatná stanice kvůli ochraně místního zámku v počtu 18 mužů (z nichž pět bylo národnosti německé), velitelem stanice byl rytmistr Josef Šustr. Na četnické stanici v Konopišti neplatily jen všeobecné předpisy, nýbrž i množství jiných zvláštních předpisů a nařízení, jeden příklad za všechny, službu konající četníci se nesměli scházet za účelem zábavy. V květnu 1914 vykonal inspekci stanice přímo sám následník trůnu.⁷ Josef Volf se také měl možnost osobně podílet na zajištění návštěvy německého císaře Viléma II. ve dnech 12.–13. června 1914 přímo na Konopišti. Je jistě velmi zajímavou dějinnou ironií, že zrovna v druhý den císařovy návštěvy procházeli přes Konopiště za vyhrávání zámecké kapely branci z nedalekých Václavic, mířící k odvodu do armády do Benešova.⁸

V letech 1915–1918 působil v hodnosti místního strážmistra v Benešově, neboť dne 31. prosince 1914 byla četnická stanice na Konopišti v důsledku změněných poměrů zrušena. Byl však i nadále zařazen pro službu na území zámku Konopiště. A konečně od 14. října 1918 byl vrchním strážmistrem II. třídy na četnické stanici ve Vlašimi.

Osobně sepsal svoje vzpomínky na atentát na následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este 28. června 1914 v Sarajevu. V inkriminovaný den vykonával kolem poledne obchůzkovou službu v Konopišti, při níž potkal poštovního úředníka, vrchního oficiála Jana Hemmera, jenž byl očividně rozrušený a na přímou otázku, *co se přihodilo?*, nemohl Volfovi přímo odpovědět. Zpráva o arcivévodově úmrtí byla ověřena v 15.00 a na zámku Konopiště byl vyvěšen černý smuteční prapor.⁹

Díky svému působení v četnictvu se tak vyhnul nasazení na bitevních polích Velké války (nebyl ani přidělen k polnímu četnictvu a zůstal v zázemí), avšak její

6 SOA Praha, Volf, inv. č. 92, kart. 5.

7 SOA Praha, Volf, inv. č. 15, kart. 1.

8 SOA Praha, Volf, inv. č. 8, kart. 1.

9 SOA Praha, Volf, inv. č. 17, kart. 1.

důsledky se mu zcela nevyhnuły, neboť v říjnu 1918 onemocněl španělskou chřipkou, z níž se léčil až do ledna 1919.

Své postavení dokázal využít během I. světové války ve prospěch své rodiny, neboť jeho dva mladší bratři se na rozdíl od něj válečným polím vyhnout nemohli. Dokázal dojednat přidělení nejmladšího bratra Antonína do konopištského lazaretu vzniklého v roce 1914 v budově místní pošty (čp. 2), jehož protektorkou byla Jindřiška Chotková, nejmladší sestra zavražděné vévodkyně Žofie a opatrovnice nezletilých potomků, vévodů z Hohenbergu. Své dva raněné bratry pak dokázal z jiných vojenských nemocnic vymoci do nemocnice v Benešově. Nejprve Jaroslava již na počátku války v roce 1914 z Celovce, poté v roce 1915 Jana ze Segedínu. Bratři rovněž díky němu měli volnější režim, mohli chodit na časté vycházky a on je téměř denně navštěvoval. Nakonec se válečné vřavě nevyhнул ani nejmladší z bratrů Antonín, který byl odeslán na východní frontu, ke stejné setnině v Tarnovu, kde sloužil již jeho starší bratr Václav. V roce 1916 padl do zajetí carské armády. Nikdo z rodiny nakonec během války nepadl, byť Jan si odnesl trvalé následky v podobě poškození zraku.¹⁰

Po skončení války zůstal v četnickém sboru, neboť byl kooptován do služeb nově vzniklé Československé republiky. Nejprve byl od ledna ustanoven okresním četnickým velitelem v Brezně nad Hronom, kam dne 16. února 1919 přicestoval společně s kolegy z četnické stanice v Benešově, a sice Františkem Bobkem (stal se velitelem četnické stanice v Brezně), Františkem Kolářem (jmenován velitelem četnické stanice v Podbrezové – zemřel nešťastnou náhodou ve službě hned 22. března 1919) a Lvem Bískem (stal se velitelem četnické stanice ve Sv. Ondřeji nad Hronom).¹¹ Od 1. prosince 1919 byl ustanoven okresním četnickým velitelem v Bardějově.¹² Velitelem četnické stanice v Bardějově byl v té době bývalý italský legionář Bohdan Ševčík,¹³ s nímž si Volf velmi rozuměl. Jelikož v této době byli ještě oba svobodní, trávili spolu i velkou část volného času, ať už se účastnili společenských akcí nebo cestovali po blízkém i vzdálenějším okolí.¹⁴

Od 1. ledna 1920 byl pak okresním četnickým velitelem v Michalovicích, kde rovněž v roce 1923 absolvoval speciální lyžařský výcvik (vášeň pro lyžování mu

10 SOA Praha, Volf, inv. č. 21, kart. 1.

11 SOA Praha, Volf, inv. č. 77, kart. 3.

12 SOA Praha, Volf, inv. č. 75, kart. 3.

13 Bohdan Ševčík bylo do zániku samostatnosti vlastně jediným legionářem ve vrchních patrech velení četnictva, neboť z Bardějova zamířil do Prahy, kde vystudoval práva a stal se velitelem četnického doplňovacího velitelství. Během válečných let byl zatčen a vězněn v Terezíně. Načas opět uvězněn byl i po roce 1948, kdy byl po odpykání trestu z řad SNB propuštěn a zemřel v roce 1965 v Brtníkách na Rumbursku. Více k jeho osobě viz Michl, Jan: Legionáři a fenomén legionářství v moderní čs. státnosti, disertační práce FF UK. Praha 2008.

14 SOA Praha, Volf, inv. č. 75, kart. 3.

zůstala jak aktivní, tak pasivní – jako divák si nenechal uniknout lyžařské závody FIS, které se konaly na Štrbském Plese 13. – 18. února 1935 a byly jednou z nejvýznamnějších sportovních událostí, která se za I. republiky v ČSR konala),¹⁵ jako další schopnosti vykazoval plavání, jízdu na kole a psaní na stroji. 20. prosince 1924 byl oceněn zemským četnickým velitelem za obětavé záchranné práce při rozsáhlých povodních v Zemplíně na východě Slovenska v březnu a dubnu roku 1924, kdy ještě sloužil právě v Michalovcích. Vedl zde záchranný četnický oddíl, který úzce spolupracoval s technickou (zákopnickou) rotou 20. pěšího pluku dislokovaného v Michalovcích.¹⁶

Na východě Slovenska byl konfrontován s tvrdou realitou tehdejší doby a prvními krůčky při utváření hranic a pořádků nové Československé republiky. A nedjedalo se pouze o těžké období horkého léta 1919, kdy vojska Maďarské republiky rad vstoupila na území ČSR a na jižním a východním Slovensku vytvořila loutkový a na sobě naprosto závislý stát Slovenskou republiku rad (od 16. června do 7. července 1919) – okres Michalovce, kam Volf v roce 1920 přišel, byl někdejší součástí tohoto státního útvaru. Rovněž se často musel potýkat s pořádky, které byly v místě hodně zakořeněné, ale veskrze již odporovaly novému demokratickému zřízení ČSR. Byl např. přítomen vyšetřování kriminálního případu v obci Hažlín v Ondavské vrchovině (okres Bardějov), kdy místní rychtář nechal „z titulu své funkce“ zastřelit při taneční zábavě výtržníka.

Ve svých vzpomínkách zachytil zpětně k roku 1964 zajímavou událost, kdy do Michalovec dorazil v době žní roku 1920 dr. Karol Káral¹⁷ z Prahy. Jelikož se jednálo o návštěvu předem neohlášenou, bylo setkání lidu svoláno narychlo do místního hostince U zlatého býka, jenž vlastnil Jenö Strömpel. Celému svátečnímu setkání předsedal župan Zemplínské župy Milutin Križko. Jelikož se jednálo o akci neočekávanou, ještě v době pro venkov tolik exponované, byli vozy svezeni

15 SOA Praha, Volf, inv. č. 82, kart. 3.

16 SOA Praha, Volf, inv. č. 76, kart. 3.

17 Narodil se 6. 1. 1860 v Rakově u Milevska, zemřel 4. 8. 1930 v Písku. Učitel, prozaik, hlasatel česko-slovenské spolupráce. Vystudoval nižší reálku v Písku a učitelský ústav v Soběslavi, maturoval v roce 1880. Krátce působil na několika školách v Čechách i na Moravě, od roku 1885 ve Frenštátě pod Radhoštěm. Zde začal propagovat nejrůznějšími prostředky česko-slovenskou spolupráci, psal do mnoha časopisů, vydával knihy a brožury, přednášel. Byl činný i v Sokole, v abstinentním hnutí apod. Jeho přičiněním se s útlakem Slováků seznámil i A. Denis, R. W. Seton Watson, B. Björnsson a další osobnosti. V roce 1904 se stal ředitelem soukromé dívčí školy ve Velkém Meziříčí a po dvou letech přešel ve stejné funkci do Písku. V důchodu žil v Praze, ale ještě po vzniku Československé republiky pracoval krátce na Ministerstvu školství a pak ukončil své pedagogické působení v Banské Bystrici jako ředitel obchodní akademie. Napsal více než třicet samostatných prací a přispíval do desítek časopisů. Jeho práce jsou věnovány Slovensku, pedagogické i lidovýmičinnosti. Psal i beletrii, cestopisy a historické práce (věnoval se opět Slovensku a osobnosti Františka Palackého).

jen nejzasloužilejší místní činovníci a lidé v nejbližším možném dosahu. Josef Volf zachytil písemně velmi zajímavou, skoro až v této době prorockou část Kábalova projevu, který pronesl ke shromážděným účastníkům: „My Češi jsme znali jen Slováky okolo Trenčína a Žiliny, podél moravských hranic, ale o Slovácích za Tatrami a pod Vihorlatom jsme neměli ani potuchy. A právě ti pod Vihorlatom byli ti vytrvalí slovenští pracovníci, kteří i přes svoji odloučenost od spolubratří, svoje národní povědomí si zachovali. Nutno zdůraznit, že veškerá inteligence propadla maďarizaci a že národ vedli jen prostí venkovští rolničtí lidé a zvítězili. To jsou hrdinové! ... Vpád na Slovensko v roce 1919 byl jen poslední záchvat k opětovnému získání Horní země, tj. Slovenska. Dnes je definitivně uzavřena dohoda s Jugoslávií a Rumunskem k obraně pro bezpečnost Slovenského kraje. Jsem starý člověk a neváhám dát za toto svoje tvrzení svůj krk, jak mám jen jeden. Stálé nebezpečí nám hrozí ze strany Německa, i když bylo poraženo, a toho si musíme být vždy vědomi a naše politika musí být vždy řízena tímto směrem. Je to národ velmi početný, vzdělaný a materiálně bohatý.“¹⁸ K tomuto jen malá poznámka, že někdejší premiér československé vlády z období od 5. listopadu 1935 do 22. září 1938 dr. Milan Hodža kandidoval za agrární stranu vždy ve volebním okrsku Michalovce a vždy byl do Národního shromáždění zvolen a často jej navštěvoval. Volf zaznamenal rovněž ve stejném období vraždu dalšího poslance za agrární stranu Jozefa Žalobina. K této události došlo ve Vinném v okrese Michalovce 28. prosince 1928, avšak Volf ji zařazuje do roku 1933.¹⁹ Je tedy patrné, že i v jeho případě platí, že k datům kronikářsky zaznamenávaným s větším časovým odstupem je potřeba přistupovat s náležitou obezřetností a pramennou kritikou.

Největší část své slovenské služební kariéry pak strávil jako okresní četnický velitel v Myjavě, jímž byl ustanoven ke dni 1. listopadu 1924 a působil zde až do konce roku 1938.

I z osobního pohledu za nejvýznamnější úsek své životní dráhy spatřoval svoji službu v Topolčiankách, kde v letních měsících (vždy od počátku srpna do 25. října) 1928, 1929, 1930, 1932, 1933, 1936 a 1937 konal vždy dočasně řízení ostrahy sídla prezidenta republiky na tamním zámku, samozřejmě výhradně za jeho přítomnosti. Podílel se tak na ostraze objektu a nejbližšího okolí za pobytu nejprve Tomáše Garrigue Masaryka a později i Edvarda Beneše. Je velmi zajímavé, že v této službě se opět setkal s vedoucím pražského detektivního oddělení policie, vrchním inspektorem Václavem Lehrerem a jeho zástupcem inspektorem Janem Charvátém, s nimiž se znal již z Konopiště, z doby, kdy zde sám sloužil a oba jmenovaní pracovali ve službě ostrahy tehdejšího následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este. Inspektor Charvát prý shrnul první společné shledání slovy: „*Tak zase tlačíme spo-*

18 SOA Praha, Volf, inv. č. 76, kart. 3.

19 Tamtéž.

lečně tu státní káru, tentokrát však jinou, naši.“ Josef Volf zde byl od roku 1928, kdy vystřídal kapitána Františka Marečka, velitelem tzv. I. bezpečnostního pásma, kdy velel původním početně velmi zesíleným četnickým stanicím Topolčianky a Skýcov. Do roku 1932, kdy byla vybudována moderní prostorná budova, bylo četnické mužstvo provizorně ubytováno u místního obyvatelstva. Při své službě se zde Volf setkal s mnohými zajímavými známými i dnes již trochu pozapomenutými osobnostmi. Jmenovat nejbližší spolupracovníky obou prezidentů je zbytečné, ovšem za všechny jmenujme alespoň Jaroslava Mezníka, tehdejšího bezpečnostního referenta zemského úřadu na Slovensku, který zde byl na inspekci v blíže nespecifikované době. Tento muž byl vysokým kariérním státním úředníkem, kdy se stal později Moravským zemským prezidentem (byl zastřelen německým vojákem dne 14. listopadu 1941, když byl internován po zatčení gestapem a uvězněn v Kounicových kolejích v Brně). Každopádně v Topolčiankách byl tehdy s celou svou rodinou, tudíž možná i se svým tehdy hodně malým synkem, pozdějším profesorem historie a archivářem dr. Jaroslavem Mezníkem (nar. 31. prosince 1928 v Bratislavě). V roce 1930 vedl Josef Volf v Topolčiankách defilé četnického oddílu při slavnostní přehlídce k uvítání a oslavě osmdesátých narozenin prezidenta T. G. Masaryka. V rámci své služby měl později tu čest osobně se seznámit rovněž s jeho synem Janem Masarykem. Každopádně zdejší poměry se za Edvarda Beneše změnily, došlo k mnoha personálním změnám a do četnického sboru do Topolčianek bylo povoláváno mnohem více mladých slovenských četníků. Ve svých vzpomínkách Volf zachytil rovněž velmi zajímavý detail, dnes těžko ověřitelný, z osobního rozhovoru s matkou tehdejšího velvyslance ve Francii Štefana Osuského, Judity Osuské, která bydlela stále v Brezová pod Bradlom, Osuského rodišti, a již znal Volf z Myjavy: „Můj syn nesouhlasí se zahraniční politikou dr. Beneše a není vyloučeno, že se stane příštím prezidentem republiky.“ Do jaké míry se toto mohlo zakládat na relevantních okolnostech, se dnes už asi dá jen těžko zjistit. V Topolčiankách měl tu možnost, jak již bylo uvedeno výše, vidět velkou spoustu osobností z tuzemska (mj. Antonín Švehla nebo Karel Čapek) i zahraničí. V roce 1933 byl hostem T. G. M. Anthony Eden, pozdější ministr zahraničí, tehdy ministr pro záležitosti Společnosti národů ve vládě Stanley Baldwina, který trávil s chotí dovolenou v nedalekých lázeňských Piešťanech. Z tohoto roku je rovněž cenný jeho subjektivní popis událostí ze dne 13. srpna 1933, kdy v rámci oslav 1100. výročí vysvěcení prvního křesťanského kostela ve střední Evropě shromáždění v Nitře ovládli demonstranti a změnil ho na autonomistickou manifestaci. Organizátoři byli nuceni odevzdat řízení Andreji Hlinkovi, který z tribuny přečetl a dal schválit deklaraci, která se odvolávala na svébytnost slovenského národa a požadovala naplnění Pittsburské dohody. Původně šlo o církevní slavnosti, biskupové vyzývali k účasti věřící pastýřským listem. Nad organizací oslav převzala ke konci kontrolu pražská vláda, která z programu vyloučila účast slovenských autonomistů a podle části organizátorů

měla manifestovat také česko-slovenskou vzájemnost. Z účasti byl vyloučen také Hlinka, který byl v té době předsedou největší slovenské katolické organizace Spolku sv. Vojtěcha. V Nitře nepobýval Volf služebně, nýbrž jako civilní osoba v době svého volna. Osobní deníková poznámka zněla takto: „Tehdy jsem si učinil dokonalou představu o katolickém kléru a vedoucích Hlinkovy lidové strany, prostě to byli rozvratníci.“ Každopádně na základě těchto událostí se velmi zhoršila i bezpečnostní situace v regionu a četnická ostraha letního sídla prezidenta republiky dostala jednoznačný rozkaz, zamezit jakémukoliv průvodu demonstrantů přístup k zámku, bez použití střelných zbraní. Podle Volfových vzpomínek podnikl svůj poslední výlet na hřbetu koně po okolí Topolčianek prezident Masaryk 13. října 1933. Prezidenta Masaryka ve svých textech tituluje povětšinou jako „starého pána“. Z diktu jednotlivých vzpomínek je však patrné, že k jeho osobnosti choval skutečně obrovskou úctu. Vůbec doba budování nového samostatného Československého státu v něm až do jeho skonu rezonovala (cítil se být tím pravým Čechoslovákem), vzpomínal na ni se svými přáteli velmi idealizovaně až do zralého věku. I proto si velmi cenil organizovaných zájezdů jednotlivých sokolských žup v červenci roku 1937 na Slovensko, jako podpory a duševní posily sokolských jednot na Slovensku v době silících nacionalistických a klerofašistických tendencí.²⁰ Jeho tehdejší postoje dokládá i sentence z dopisu, který psal k 75. narozeninám Janu Forejtovi: „Jendo, jsem hrdý na tvoje přátelství a plně si ho vážím. Tvoje zásluhy o Sokolství jsou nezměrné. Být 18 roků náčelníkem Sokolské jednoty v Kolíně je toho nejlepším důkazem. Taková ušlechtilá činnost neupadá v zapomenutí. Ovšem odměna za takovou obětavost je nyní bleďá. Ty naše ideály propadly. Mimochodem si k této větě vzpomínám na Tvůj článek v mém vojenském deníku ze dne 25. října 1909, Z písni otroka od Svatopluka Čecha, Kdo jsme.“ Na tomto příkladu je vidět, že rozhodně nepřihlízel ani k novému státnímu zřízení po roce 1948.²¹ Rovněž Volf vzpomíná na setkání ministrů zahraničních věcí států Malé dohody, které se odehrálo v létě roku 1936 právě v Topolčiankách. Na setkání Kamila Krofty (ČSR), Milana Stojadinoviće (Jugoslávie)²² a dr. Mariu (Rumunsko)²³ zaznamenal Volf rozkol a zaznamenal si předčasný odjezd Stojadinoviće z Topolčianek.²⁴

12. září 1938 musel na přímý rozkaz Zemského četnického velitelství odcestovat do Prahy, odkud byl obratem odeslán na Broumovsko, kde se stal ve-

20 SOA Praha, Volf, inv. č. 83, kart. 3.

21 SOA Praha, Volf, inv. č. 92, kart. 5.

22 Zde se jedná opět o drobnou nepřesnost ve Volfových pamětech, neboť Stojadinović nebyl v této době ministrem zahraničních věcí, nýbrž od června 1935 předsedou jugoslávské vlády.

23 Tato osoba je těžko identifikovatelná, neboť ministrem zahraničních věcí Rumunska byl v této době Victor Antonescu a premiérem Gheorghe Tatarescu.

24 SOA Praha, Volf, inv. č. 90, kart. 4.

litelem místního úseku. Zde čelil opakovaným ozbrojeným útokům přízivců SdP, tzv. Ordnerů, a byl tak takřka denně v ohrožení vlastního života, téměř bez spánku. Po střízlivém zhodnocení situace odeslal veškeré osobní věci domů a na případný rychlý ústup si zakoupil batoh, v němž měl trvale uloženy nejnnutnější věci, aby v krizovém okamžiku ztrácel co nejméně drahocenného času. 21. září obdržel rozkaz, aby neprodleně odcestoval do Mladé Boleslavi, kde se v místní Škodovce chystala velká demonstrace dělnictva. Do svého rodného kraje dorazil ve 4.00 ráno, avšak zde už na něj čekal rozkaz nový, že se má přesunout neprodleně do Prahy, kde se situace jevila vážnější. Byl ustanoven velitelem 35 členného četnického oddílu, který měl pomáhat hradní strážní s ostrahou Hradu, neboť 22. září se zde dav domáhal násilím přístupu k prezidentu republiky Edvardu Benešovi a vylomil vrata v Matyášově bráně. V den mobilizace 23. září byl přidělen k ostraze německého velvyslanectví v Nerudově ulici, aby se zabránilo jakýmkoliv excesům. Volf vzpomíná, jak z oken budovy mířily na ulici kulometry a celou noc se zde pálily dokumenty. Hned druhý den, kdy zde službu předal, byl opět přidělen k výhradní službě na Pražském hradě. Odtud se pak měl přesunout do Zátíší u Braníka, vilové čtvrti v údolí Zátíšského potoka na okraji Prahy, kam se měl přesunout prezident republiky a vláda, aby byli nedaleko Prahy, ale mimo exponovaná místa. K ostraze mu měl být přidělen pohotovostní četnický oddíl z Liberce, který se do Prahy přesunul kvůli vyklizení města. Tento plán byl připraven kvůli očekávanému bombardování Prahy německým letectvem. 30. září se ještě po kapitulaci podílel na pacifikaci davu, který přišel na Hrad demonstrovat proti přijetí spojeneckých podmínek. 8. října 1938 se pak vrátil zpět na své standardní služební místo v Myjavě.²⁵

Ke dni 31. prosince 1938 byl rozkazem Krajského velitelství četnictva v Bratislavě zproštěn četnické služby na Slovensku a dán k dispozici vládě země České a Moravskoslezské. Hned na to byl tzv. Hlinkovou gardou odzbrojen. Ve svých pamětech zachytil i několik dobových hesel vykřikovaných slovenskými nacionalisty: „Kto Slovensko nemiluje, nech sa z neho vystahuje, a to hned, a to hned, a to hned!“, „Na Slovensku, po Slovensku!“, „Čecha do mecha, mech do Dunaja!“, „Hitler – Mussolini – Hlinka, to je naša linka!“²⁶

Je jistě zajímavé a chvályhodné, že Josef Volf se během své služby snažil výrazně zapadnout do místních poměrů. Velmi často nejen hovořil, ale i psal slovensky, částečně se rovněž naučil i maďarsky.

Dne 12. dubna 1939 byl s účinností k 1. lednu 1939 jako četnický důstojník výkonný (štábní kapitán výkonný) z důvodu přespočetnosti přidělen k Okresnímu četnickému velitelství v Benešově u Prahy, oddělení Benešov u Prahy. Nálezem

25 SOA Praha, Volf, inv. č. 91, kart. 5.

26 Tamtéž.

superarbitrační komise v Praze dne 4. května 1939 byl uznán trvale neschopným k vykonávání četnické služby z důvodu srdeční vady a ke dni 1. července 1939 byl dekretem ministerstva vnitra zproštěn činné služby s roční výsluhou ve výši 30 000 K (v roce 1945 pobíral důchod ve výši 3 400 K měsíčně). Podle vlastních slov Volfových se jednalo o dobrovolné vystoupení ze sboru tak, aby nemusel sloužit hitlerovskému Německu.

Po odchodu do výslužby se přestěhoval dne 1. dubna 1939 z Konopiště do vlastního domku v Benešově u Prahy, ulice Na Mydlářce (později Šimova ulice) čp. 513, kde žil až do své smrti.

V letech 1939–1942 pracoval v mnoha nehonoraných funkcích pro tehdejší Městský úřad v Benešově. Jako důchodce byl pak totálně nasazen od 12. října 1942 tehdejším pracovním úřadem k Okresnímu úřadu v Benešově, kde nakonec pracoval jako pomocná kancelářská síla až do 31. července 1949, od roku 1945 samozřejmě již jako zaměstnanec tamního okresního národního výboru.

Dle svých vlastních vzpomínek se během válečných let stýkal s Vojtěchem Travěncem velitelem odbojové skupiny „Žižka“, jenž byl učitelem na měšťanské škole v Bystřici u Benešova a s nímž se znal již ze svého působení na Slovensku, neboť do roku 1938 působil jako učitel v Novém Městě nad Váhom. Společně se stýkali zejména na půl cesty mezi Novým Městem n./V. a Myjavou v obci Višňové. Za okupace se spolu kontaktovali pod heslem „trn“. Vojtěch Travěnc byl za svoji ilegální protinacistickou činnost dopaden dne 14. června 1944, odsouzen k trestu smrti a o půl roku později, 13. prosince 1944 na Pankráci popraven.²⁷ Jak sám později Josef Volf zpětně zaznamenal, velkou část vzpomínek na pobyt v Topolčiankách ukryl za Protektorátu, neboť se díky své činnosti obával, že může být v hledáčku místního gestapa. V roce 1943 se musel vystěhovat náhle ze svého domku, které právě gestapo zabavilo pro svoji činnost, a nemohl tak svoji ukrytou sbírku v bezpečí vyzvednout. Když se sem v roce 1945 vrátil, našel ukrytý poklad velmi poškozený a dále již nepoužitelný. Nejvíce litoval ztráty pracovního deníku, kde zaznamenával všechna data o pobytu prezidenta T. G. Masaryka a jeho hostí na letním prezidentském sídle na Slovensku v letech 1929–1933.²⁸

Ještě jednou spojil svůj osud s četnictvem, resp. v této době již Sborem národní bezpečnosti, a to na několik týdnů v květnu v roce 1945, když přijel do Benešova jeho starý známý ze služby na Slovensku Bohdan Ševčík s úkolem stíhat jednotlivé příslušníky Hlinkovy gardy, kteří byli internováni v bývalém pracovním táboře (Arbeitserziehungslager) v Břežanech, a pátrat po zlatém pokladu Slovenské národní banky, díky čemuž projel velký kus jižních a jihozá-

27 SOA Praha, Volf, inv. č. 88, kart. 4.

28 SOA Praha, Volf, inv. č. 90, kart. 4.

padních Čech, zejména za demarkační linií v americké zóně, kam gardy ustupovaly.²⁹

V mezidobí let 1949–1950 pak pracoval jako administrativní síla při Místním národním výboru v Myslíči, poté se podílel dne 1. března 1950 jako sčítací komisař na prvním všeobecném sčítání lidu po 2. světové válce v Benešově, pro Okresní národní výbor v Benešově pak získaná data rovněž zpracovával.

Naposledy byl zaměstnán na Konopišti jako výpomocný pracovník a později správce archivu od 16. dubna 1950 do 31. prosince 1958 ve čtvrté platové třídě s hrubým měsíčním výdělkem 798 Kčs, od 1. ledna 1956 pak 920 Kčs a nakonec pak od 1. dubna 1958 rovných 1000 Kčs měsíčně. Nejprve jako zaměstnanec Lesního závodu „Želatinka“ v Konopišti, později Státního archivu v Praze, jeho zemědělsko-lesnického oddělení (vzniklo k 1. květnu 1956), pobočka Benešov, kam se sídlo přestěhovalo ke dni 1. ledna 1956 z Konopiště, které tak zůstalo nadále jen odloučeným depozitářem, který však Volf spravoval a prakticky zde trávil většinu svého pracovního času. O již tehdy nevyhovujícím umístění archivu a srdečném vztahu Josefa Volfa k novému poslání jeho života svědčí záznam o požáru na zámku Konopiště dne 16. února 1956, kdy sice nedošlo k žádným ztrátám na archiváliích, avšak v plné nahotě se ukázal problém v situaci, kdy na zámku přes noc krom tehdejšího kastelána Jana Posla nikdo nebydlel, a tudíž v jeho nepřítomnosti nebyl objekt nijak zásadně chráněn. Zásadně ohroženy byly tehdy zejména dvě obrovské a velmi vzácné mapy z archivního fondu Velkostatek Tloskov, které byly umístěny v podkrovní místnosti zámku (na přestěhování však zde uložené archiválie nakonec čekaly až do 30. června 1995, kdy byly převezeny do Prahy do archivního areálu na Chodovci).³⁰ V letech 1951–1955 byl jeho nadřízeným na Konopišti Josef Tlapák, od 1. ledna 1956 pak v Benešově Jiří Tywoniak. Ten si Josefa Volfa velmi vážil a v mnoha dedikacích svých knih jej tituloval jako „věrného přítele“.

Jeho činnost v českém archivnictví byla oceněna osobním dopisem, doručeným dne 10. ledna 1959, tehdejšího ředitele Státního archivu v Praze Jaroslava Lameše, spolupodepsaným vedoucím II. oddělení (zemědělsko-lesnického) a přímým nadřízeným dr. Jiřím Tywoniakem. Jeho největším počinem bylo uspořádání a inventarizace rozsáhlého archivní fondu Velkostatek Tloskov. Na tuto svoji práci vzpomínal takto: „K nezpracovanému archivnímu celku přistupuje archivář vždy s pocitem jistého očekávání. Co as dochovala náhoda dnešku, jakými se ukáže svědectví oněch zaprášených fasciкулů, zda nepřispěje snad právě zdejší písemnost k řešení některého z historických problémů?“³¹

29 SOA Praha, Volf, inv. č. 93, kart. 5.

30 SOA Praha, Volf, inv. č. 22, kar. 1.

31 SOA Praha, Volf, inv. č. 103, kart. 5.

Od 23. srpna 1954 do konce roku 1957 byl členem letopisecké subkomise při stálé kulturní komisi Místního národního výboru v Benešově u Prahy. Byl rovněž využíván jako předseda volebních komisí, či velitel svépomocné skupiny civilní obrany. Vedle místních archivářů udržoval vřelé a přátelské vztahy rovněž s další zajímavou osobností benešovských regionálních dějin Karlem Švestkou, v letech 1941–1957 ředitelem Městské, později Místní lidové, knihovny v Benešově.

Dne 10. dubna 1920 pojal v Benešově za manželku Barboru Schneiberkovou,³² s níž udržoval citový vztah již od léta roku 1912. Z Konopiště do Benešova vezl Josefa Volfa bývalý arcivévodský kočár tažený párem vzácných lipicánů, které dostala vrchní hospodářská správa v Benešově v roce 1919 při delimitaci státního majetku od císařského dvora ve Vídni. Svatební hostina se pak konala v zámečkových prostorách na Konopišti a dle dochované svatební knihy hostů bylo pozváno velké množství příbuzných, známých, přátel i Volfových kolegů z četnického sboru. Manželství zůstalo bezdětné, avšak i tak bylo velmi šťastné, o čemž svědčí báseň, již Josef Volf věnoval své choti, kterou tituloval v psaných textech slovensky jako „starku“, ke čtyřicátému sedmému výročí jejich seznámení:

První dopis

*Bylo jí sotva patnáct let,
Když kdos jí prvně hlavu splet.
Šla z hodiny – byl krásný den
A vůně jako přeplněn.*

*A jak tak přešla cestičkou,
Tu duši měla maličkou,
Neb svět se pro ni skvělým zdál.
Na křižovatce mladík stál.*

*Jen jedno řekl slovíčko,
Pak v ruku vtiskl psaníčko
A ona psaní stiskla v dlaň,
A doma vděčně shlédla naň.*

*Až přečtete si řádky ty,
Jež pro Vás vsím jsou prováty,
Zda uvidím Vás přijít v sad,
Bych řekl Vám, jak mám Vás rád.*

32 SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, Středočeský kraj, římskokatolická farnost Benešov, sign. 65, index oddaných.

*Pak sešli se, svět jejich byl,
Když poprvé ji políbil,
Když poprvé jí srdce splet...
Dnes právě tomu čtyřicet sedm let.*

Již od roku 1964 byla jeho manželka velmi vážně nemocná, a pokud se chtěl na delší dobu vzdálit z domova, musel zjednat někoho, kdo by se o ni postaral. Sám sebe dokonce v této době, byv plný smutku ze zdravotního stavu své milované manželky, tituloval v dopisu příteli Aloisi Špakovi: „jsem trosečník a zoufalec“.³³ Barbora Volfová zemřela dne 3. dubna 1968 v benešovské nemocnici.

Od roku 1968 byl Josef Volf, i pod tíhou odchodu nejbližší osoby, už sám poměrně hodně nemocen a musela se o něj starat druhá sestra jeho zesnulé choti Jarmila Poppová, jež byla úředně schválená jeho domácí pečovatelkou.

Vztah k Benešovsku vznikl u Josefa Volfa prostřednictvím jeho působení v četnickém sboru na několika místech v regionu a zároveň díky jeho manželce, neboť ta se narodila na Konopišti dne 28. dubna 1893 do rodiny Tomáše Schneiberga, toho času poklasného a šafáře na místním velkostatku, a jeho choti, pozdější vrchní kuchařky zámku, Josefy, tedy kmenových zaměstnanců Františka Ferdinanda d'Este.³⁴ Jeho švagrem byl strážmistr Bohumír Hynek, pod nímž sloužil na Konopišti, manžel Marie Schneibergové, chůvy arcivévodských dětí. I na toto konto v šedesátých a sedmdesátých letech pak kontaktoval do Salzburgu paní Sophii Nostitz-Rieneck, rozenou Žofii z Hohenbergu, již si pamatoval z Konopiště, a udržoval s ní až do své smrti písemný kontakt.³⁵ Její návštěvy Konopiště po plných 60 letech v roce 1981 se však už bohužel nedočkal.

Josef Volf měl rovněž velký smysl pro humor. V svých vzpomínkách sepsal například prohlášení o třech bodech, že se vzdává navždy veškerého alkoholu po pijatice se svým dobrým přítelem Aloisem Špakem dne 26. října 1953 v Benešově. V roce 1960 toto předsevzetí porušil při zájezdu Mezinárodního svazu turistů na Konopiště, což opět velmi trefně ve svých pamětech glosuje: „člověk je jen tehdy opilý, pokud nedokáže chodit na vlastních nohách a já na vlastních nohách šel, sice za podpory kamaráda, ale šel jsem. Ani mě nenesl ani mě nevezl“.³⁶

Byl rovněž od mládí velkým milovníkem lesa a myslivosti a často se různých mysliveckých akcí účastnil, včetně honů. Již při službě na Konopišti mohl tento svůj koníček pěstovat, neboť společně se zámeckým lesním personálem místní

33 SOA Praha, Volf, inv. č. 92, kart. 5.

34 SOA Praha, Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, Středočeský kraj, římskokatolická farnost Benešov, sign. 51, matriční kniha narozených 1889–1902.

35 SOA Praha, Volf, inv. č. 20, kart. 1.

36 SOA Praha, Volf, inv. č. 103, kart. 5.

četníci vykonávali mj. i dohled nad arcivévodovou myslivostí. Při své službě v Myjavě měl dokonce osobně pronajat myslivecký revír ve Višnovém okolo Čachtického hradu.

Za svůj druhý, ne-li první, domov považoval Slovensko, zejména oblast kolem Myjav, kde prožil patrně nejkrásnější léta svého života a tento kraj mu skutečně přirostl k srdci. Zároveň hned po válce v roce 1946 se na Podjavorinsko do města Myjav vrátil, pozdravit staré známé, a posléze sem zajížděl během svých dovolených ještě mnohokrát. Nejezdil však samozřejmě jen na Podjavorinsko, ale i na jiná místa na Slovensku, kde např. strávil ve dnech 13.–26. září 1957 dovolenou v Tatranské Lomnici, v jejímž rámci se shodou okolností potkal a seznámil s dr. Zdeňkem Šambergerem, tehdejšími vědeckými vedoucími archivní správy ministerstva vnitra, osobní vzpomínka ke dni 17. září 1957: „Odpoledne vycházka k zubří oboře nedaleko Matliar... Cestou jsem se seznámil s dr. Šambergerem z Archivní komise v Praze. Příjemně jsme se bavili o Benešovsku a zároveň jsme řešili archivní problémy...“. Svoji lásku ke Slovensku zhmotňoval ve svých pamětech, kdy si všimal nejen státotvorných záležitostí či osobních vzpomínek, ale rovněž zachycoval život prostého lidu, folklór, odívání a kroje, zaznamenával i jména prostých osob, které protnul svůj životní osud s tím jeho, s jejich životním příběhem. Spousta jeho někdejších blízkých osob jej rovněž příležitostně navštěvovala v Benešově, zejména pokud se vypravily na výlet na nedaleký zámek Konopiště. Navíc s velkým množstvím svých přátel a známých ze Slovenska udržoval čilý korespondenční kontakt až do své smrti. 10. května 1969 si Josef Volf poznamenal: „Jsem starý člověk, přes 80 let star a přece mám ještě touhu podívat se do míst, kde jsem prožil tolik veselých chvil. Moje tužba se asi sotva vyplní, myslím, že už jsem políčko dooral“.³⁷ Josef Volf zemřel dne 21. dubna 1973 a je pochován na městském hřbitově v Benešově.

Josefa Volfa si zajisté mnozí „benešáci“ ještě pamatují jako vstřícného člověka a veselého společníka, který s hůlkou chodil do konopištských parků a měl kladný vztah k přírodě a myslivosti.³⁸

Osobní fond Josefa Volfa byl pak převzat do tehdejší benešovské pobočky Státního oblastního archivu v Praze dne 25. května 1974 od jeho švagrové Jarmily Poppové z Benešova.³⁹ A doplněn posléze ještě 14. května 1990 o další nalezené dokumenty. Je jistě velmi cenným pramenem nejen pro dějiny regionální. Zejména jeho osobní vzpomínky na působení na Slovensku, či na služby v blízkosti následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este jsou do určité míry zdrojem poznatků, byť subjektivní narativní povahy, v mnohém nenahraditelných. Zároveň se jedná

37 Tamtéž

38 Pavlík, Lukáš: Ve službách Vysokého pána – 1. díl. Zpravodaj města Benešov 9, 2012.

39 SOA Praha, Volf, inv. č. 1, kart. 1.

o zachycení života osoby, která de facto prožila turbulentní 20. století se vším, co k němu patřilo, snad vyjma pádu totality v roce 1989. Aspekt služby na zámku Konopiště se vztahem k arcivévodovu domu byl již badateli objeven a zatím velmi částečně uchopen a publikován, nejnověji např. Lukášem Pavlíkem v knize *Ve službách Konopištského pána: zaměstnancem nejen na zámku Konopiště v Čechách*, vyšlé v roce 2014. Ostatní možnosti využití vzpomínek, dobových dokladů, myšlenek, strastí i slastí života této pozoruhodné osoby, kterou znají a znali archiváři jako prvního konopištského zemědělsko-lesnického archiváře (ty starší ročníky zejména díky letním studentským brigádám, které na Konopišti vedl v letech 1952–1954 dr. Tlapák), teprve čekají.

Josef Volf, das nicht alltägliche Leben und die Schicksale des Archivars von Konopiště

Der Beitrag ist bestrebt in erster Linie das Leben von Josef Volf zu bearbeiten, insbesondere auf der Grundlage persönlicher Erinnerungen, Selbstzeugnisse und privater Dokumente, die Teil seines persönlichen Bestandes im staatlichen Gebietsarchiv in Prag sind. Vor dem Hintergrund der Ereignisse in Volfs Leben kann man dann in der Reihenfolge der bedeutendsten Geschehnisse der tschechischen Geschichte des letzten Jahrhunderts vorgehen. Auf einer zweiten Ebene geht es um eine gewisse „Propagation“ der Erinnerungen Josef Volfs gleichsam als Informationsquelle für die Geschichte der Gendarmerie Österreich-Ungarns und der Ersten Tschechoslowakischen Republik, für die Regionalgeschichte von Benešov, die Bildung des eigenständigen tschechoslowakischen Staates, für die Mikrogeschichte verschiedener Teile der Slowakei in den 20er und 30er Jahren des 20. Jahrhunderts und nicht zuletzt für die Geschichte des land- und forstwirtschaftlichen Archivwesens. Außerdem hat sich dank Josef Volf eine Menge an unikaten historischen Fotografien mit einem unschätzbaren Aussagewert erhalten.

Josef Volf, an extraordinary life and fate of an archivist in Konopiště

The paper is trying primarily to put together the life of Josef Volf, especially based on his personal memoirs, ego documents and personal documents that make part of his personal papers housed in the State Regional Archives in Prague. In the background of Volf's life, it is possible to go through the most important events in the Czechoslovak history of the last century. The other perspective in the text is the "propagation" of the memoirs of Josef Volf as an information source for the history of the Austrian-Hungarian and Czechoslovak Gendarmerie, regional history of Benešov region, creation of the independent Czechoslovak state, microhistory of various parts of Slovakia in 1920s and 1930s and, last but not least, the history of agriculture and forestry archiving. Apart from this, thanks to Josef Volf, a lot of historical photographs with a priceless information value have been preserved till today.